Dorota Wiśniewska

[Uniwersytet Wrocławski]

<https://orcid.org/0000-0001-7397-0081>

Sprawozdanie z XXI International Oral History Association Conference „Harmony and Disharmony. Bringing Together Many Voices”

DOI: 10.26774/wrhm.305

W dniach 23–27 sierpnia 2021 r. miała miejsce XXI konferencja Międzynarodowego Stowarzyszenia Historii Mówionej (International Oral History Association) „Harmony and Disharmony. Bringing Together Many Voices”. Było to pierwsze tak duże wydarzenie naukowe, które Stowarzyszenie zorganizowało w Azji Południowo-Wschodniej oraz – ze względu na trwającą pandemię Covid-19 – pierwsza konferencja online. Gospodarz, National Archives of Singapore, dołożył starań, aby w programie znalazło się wiele miejsca na refleksję o wpływie pandemii na dyscyplinę. Prelegenci zaprezentowali rezultaty projektów, których celem było udokumentowanie życia codziennego w różnych krajach po jej wybuchu. Drugiego dnia odbyła się też dyskusja w formule *round table* na temat zmian, z jakimi w związku z kryzysem sanitarnym mierzą się osoby i instytucje zajmujące się oral history. Konieczność przeniesienia konferencji do Internetu była z pewnością sporym wyzwaniem dla organizatorów, jednak poradziła sobie z tym zadaniem wzorowo. Obrady zostały rozłożone na pięć dni i zachowano duże odstępy czasowe pomiędzy sesjami. Dodatkowo zarejestrowani uczestnicy mieli dostęp do materiałów konferencyjnych i nagrań przez kolejny miesiąc.

W pierwszym wykładzie plenarnym Kwa Chong Guan (Nanyang Technological University/National University of Singapore) skoncentrował się na procesie zapamiętywania w epoce cyfrowej. Jego zdaniem wspomnienia, które świadkowie historii wydobywają z pamięci długotrwałej, należy traktować jako wiarygodne przekazy, umożliwiające rekonstrukcję przeszłości. Odwołując się do nich, uzupełniamy wiedzę, docieramy do faktów i interpretacji, których nie znaleźlibyśmy w innych źródłach. Guan zaznaczył, że w epoce cyfrowej ludzie uwieczniają wspomnienia na bieżąco, za pośrednictwem mediów społecznościowych, przez co budują prawdziwe banki informacji na swój temat. Ma to bezpośredni wpływ na treść postów, sposób wyrażania siebie i tożsamość. Narzędzia elektroniczne są interaktywne, dlatego należy pamiętać, że na zachowania użytkowników wpływają polubienia (ich brak), pozytywne i negatywne reakcje w postaci ilości kciuków w górę czy w dół oraz komentarze znajomych. Innym ważnym czynnikiem pozostaje nieograniczony dostęp do informacji. Może mieć on z jednej strony pozytywny wpływ na to, jak postrzegamy świat, ale z drugiej – człowiek nie zawsze radzi sobie z zalewem informacji, co rodzi frustrację oraz podatność na manipulację i *fake newsy*.

Wykład „*Learning from the „Keepers of Memory”: Imagining a Different Genealogy for Oral History in the Asian Context*” wygłosiła Indira Chowdhury z Srishti Institute of Art, Design, and Technology, Bengaluru. Mówiła o „strażnikach pamięci”, czyli osobach zbierających świadectwa osób żyjących w krajach azjatyckich, afrykańskich i południowoamerykańskich. Bez ich wysiłku umknęłoby nam wiele informacji o życiu codziennym i mentalności społeczności, w których wciąż

dominuje kultura oralna. „Strażnicy pamięci” spisują wspomnienia innych zwykle po przeprowadzeniu rozmów z nimi, często nawet po upływie jakiegoś czasu. Warto więc przyrzeć się ich pracy, aby lepiej zrozumieć, jaką rolę w powstawaniu źródeł oralnych odgrywa osoba przeprowadzająca wywiad i w jaki sposób jej pośrednictwo, zachowania, własne przekonania oraz wiedza o przeszłości i teraźniejszości mogą wpływać na ostateczną treść przekazu.

Douglas Boyd, związany z Louie B. Nunn Center for Oral History na University of Kentucky Libraries, wygłosił wykład zatytułowany „*Accelerating Innovation: Discovery, Engagement, and Risk*”. Zwrócił uwagę na ogrom możliwości, jakimi dysponują dziś osoby zajmujące się oral history dzięki dostępowi do darmowych narzędzi cyfrowych. Umożliwiają one transkrypcję oraz analizę plików audio i wideo, nawiązywanie kontaktów, przeprowadzanie wywiadów na odległość, jak również ich udostępnianie szerokiej publiczności. Na przykładzie zaprojektowanego przez siebie systemu OHMS (Oral History Metadata Synchronizer) pokazał, w jaki sposób nowoczesne technologie przyspieszyły opracowywanie wywiadów i poprawiły jakość korzystania z nich. W 2021 r. ponad 500 instytucji z 60 krajów korzystało z tego narzędzia. Zdaniem Boyda upowszechnienie praktyki przeprowadzania wywiadów online należy zaliczyć do pozytywnych skutków pandemii. Nie doszłoby do tego, gdyby nie zmiana przyzwyczajeń w związku z przeniesieniem wielu codziennych czynności do Internetu. Badacz przywołał również zagrożenia, jakie niesie ze sobą cyfryzacja. Za dwa największe ryzyka uznał nietrwałość platform internetowych oraz niedoskonałość dostępnych rozwiązań. Często świetnie zapowiadające się projekty tracą finansowanie po kilku latach, przez co nie tylko nie mogą się rozwijać, ale również przestają istnieć. Z dużą ostrożnością należy też podchodzić do systemów rozpoznawania mowy i jej syntezy, ponieważ nierzadko zniekształcają wypowiedzi, a nawet zmieniają ich sens, zwłaszcza w przypadku osób mówiących z lokalnym akcentem i w językach innych niż angielski.

W ciągu pięciodniowej konferencji zorganizowano sześć sesji dotyczących misji instytucji publicznych związanych z oral history, działalności popularyzatorskiej i edukacyjnej oraz kwestii warsztatowych, w tym etycznych i prawnych. Osobne panele poświęcono wspomnieniom osób należących do środowisk marginalizowanych, ze szczególnym uwzględnieniem kobiet oraz jednostek i grup, które doświadczyły różnego rodzaju traum w związku z katastrofami klimatycznymi i konfliktami zbrojnymi. Najliczniejszą grupę stanowili badacze i praktycy z Singapuru, Australii, Indii i Stanów Zjednoczonych. Pojedyncze referaty przygotowali również uczestnicy z Brazylii, Chin, Czech, Hiszpanii, Iranu, Japonii, Kanady, Kolumbii, Łotwy, Malezji, Niemiec, Republiki Południowej Afryki, Słowacji, Syrii, Szwajcarii, Tajlandii, Wielkiej Brytanii i Włoch.

W pierwszej sesji „Concepts and Practices in Oral History” Anthonimuthu Selvam i Hanis Diyana Kamarudin podkreślili znaczenie zaufania, jakie powin-

ni żywić do siebie osoba przeprowadzająca wywiad i jej rozmówca. Przeprowadzający wywiad powinien wykazać się empatią, zachowywać się etycznie i przestrzegać obowiązującego prawa. Na temat realizacji grantów i metodologicznych aspektów analizy wywiadów mówili Andrew Sturt i Kathleen M. Ryan („*Revisiting „Homefront Heroines”: The Tension Inherent in States of «Doneness» in Mediated Oral History Projects*”), Sumallya Mukhopadhyay („[A]ll time is eternally present”: *Conceptualising Time in Oral History Narratives*”) oraz Samir Ketf i Saeideh Mahrami („*Smart Interview, Technology, and Solving the Challenges in an Interview*”). Swoje wnioski przedstawili na podstawie wspomnień odpowiednio: kobiet służących w armii amerykańskiej w czasie II wojny światowej, migrantów zmuszonych do opuszczenia swoich domów w wyniku podziału Bengalu w 1947 r. oraz żołnierzy i cywilów, którzy przeżyli wojnę w Iraku. W drugiej części sesji prelegenci skupili się na archiwach gromadzących wywiady z żyjącymi świadkami historii XX w. Yang Qiumeng przedstawiła chiński „Intangible Cultural Heritage Bearers Documenting Project”, w ramach którego od 2015 r. udało się zebrać ponad 1,3 tys. relacji. Lorna Chisholm nawiązała do oddolnej inicjatywy grupy rdzennych mieszkańców Kanady, którzy przeprowadzili wywiady z członkami swoich społeczności w ramach projektu „Listen, Hear Our Voices”. Imogen Smith, Sasha Mackay i Helen Klaebe zaprezentowali stworzone przez badaczy z australijskiego Queensland University of Technology narzędzie „Digital Story Bank”, umożliwiające archiwizację i udostępnianie nagrań online. O znaczeniu singapurskiego „Oral History Project” dla budowania wspólnej, wielokulturowej tożsamości mieszkańców wyspy opowiedziała Zou Kunyi.

Drugiego dnia konferencji wiele miejsca poświęcono temu, jak ważną funkcję społeczną odgrywają inicjatywy oral history, zwłaszcza na poziomie lokalnym. Na fenomen ten szczególną uwagę zwrócili: Esther Johnson w referacie przedstawiającym kontekst brytyjski („*SHIPS in the SKY: Connecting People to People, and People to Place through Untold Social Histories*”), Kanako Sasaki, odnosząc się do projektu gromadzenia zdjęć i relacji osób, które przeżyły katastrofę elektrowni atomowej w Fukushima („*Revitalizing and Reconstructing the Town of Namie by Archiving Memories: Introducing the Digital Calendar NAMIE HOURS*”) oraz Lu Wenshi, która pochyliła się nad emocjami towarzyszącymi publiczności zwiedzającej ważniejsze atrakcje turystyczno-historyczne w Azji Południowowschodniej („*The Times of Unrest: Bridging the Gaps*”). O próbach podtrzymywania ludowych tradycji za pomocą oral history opowiedziała Lynn Wong, w referacie „*Singapore’s Forgotten Seven Sisters’ Festival*”. Matti Bakor War („*Spoken Word and Stories: Folk Narratives and their Continuing Relevance in Present-Day Khasi Society*”) oraz Honjem Konyak („*Oral Narratives and Archaeology: A Case Study of the Ancestral Sites of Chohzu Village in Nagaland*”) omówili możliwości, jakie daje metodologia oral history w badaniach etnograficznych, a Wang Shuqin Sandy skoncentrował się na roli ustnych przekazów w powstawaniu legend („*History, Orality, and the Construction of the German Girl Shrine Legend*”).

Trzeciego dnia w centrum zainteresowania uczestników znalazły się społeczności lokalne i migrujące. Badacze zaprezentowali wnioski płynące z analiz wywiadów, które przeprowadzili z mieszkańcami wielokulturowego Singapuru (Benjamin Ho, Anitha Devi Pillai), kobietami z brazylijskiej wyspy Santa Catarina (Arlete Assumpção Monteiro) czy Hindusami, którzy w latach 1940–1970 na stałe przebywali w brunejskim Serii (Sridevi Menon). Przeżycia japońskich dzieci i młodzieży, których rodziny w pierwszych dekadach XX w. osiedliły się w São Paulo, a od 1980 r. masowo wracały do swojego kraju w celach zarobkowych, przedstawił Zeila de Brito Fabri Demartini. Wspomnienia Litwinów, którzy po II wojnie światowej zamieszkali w Australii, przybliżyła Eve Wicks-Puodžiūnaitė. Pervejur Rahaman poruszył zaś kwestię przemocy w czasie przesiedleń około 12 mln Hindusów i Pakistańczyków w 1947 r. W ostatnich trzech wystąpieniach swoimi refleksjami na temat wyzwań, przed jakimi stoją dzisiaj instytucje zajmujące się oral history w Singapurze i Australii, podzielili się Kevin Khoo, Ellen Forsyth oraz Anni Turnbull.

Temat mniejszości etnicznych powrócił kolejnego dnia konferencji. Kwestię użyteczności świadectw osób należących do marginalizowanych grup społecznych dla lepszego zrozumienia tak przeszłości, jak i świata współczesnego podniosła Anna Fernandez. Wspomnienia irańskich kobiet żydowskiego pochodzenia oraz wypowiedzi mężczyzn o tych kobietach stanowiły główne punkty odniesienia w prezentacji Moniki Mereu. Leena Sharma przedstawiła problem napiętych relacji interpersonalnych w ramach społeczności transseksualnych w Rajasthanie. Kogielam Keerthi Archary zajął się dokumentowaniem zachowań Hindusów żyjących w Afryce Południowej w czasie pandemii Covid-19, a David Beorlegui gromadzeniem wspomnień osób mających południowoafrykańskie korzenie, współcześnie mieszkających w panamskim Portobello. Wiele uwagi poświęcono sposobom uatrakcyjniania przekazów oralnych, aby nie tylko były one dostępne dla możliwie szerokiej publiczności, ale również, aby publiczność chciała po nie sięgać. Do wykorzystywania nowoczesnych technologii, nawiązując do australijskich rozwiązań, przekonywał Hamish Sewell („*Location-Based Oral Histories: The New Transgressive Storied Spaces*”). Kiang-Koh Lai Lin opowiedział o nieszablonowym ujęciu tematu w projekcie, którego celem było stworzenie opowieści o życiu codziennym nad rzeką Kallang w Singapurze w latach 1940–1970. Równie ciekawe podejścia przedstawili Lai Chee Kien, który przeprowadził wywiady z architektami, inżynierami i artystami działającymi w Kuala Lumpur w 1957 r., kiedy Malezja uzyskała niepodległość, oraz Madhulagna Halder, która ukazała zakład penitencjarny jako miejsce działań edukacyjnych na przykładzie placówek w Zachodnim Bengalu, gdzie w latach 1967–1977 osadzeni byli więźniowie polityczni i osoby skazane za różne przestępstwa. Pozostałe wystąpienia tego dnia dotyczyły wspomnień osób, które doświadczyły konfliktów zbrojnych (Lee Geok Boi, Jonathan Ritchie, Philippe Denis, Jiří Hlaváček, Masato Fukuda, Christeen Schoepf, Nermeen Al Nafra, Kevin Blackburn).

Piątą sesję rozpoczął Alessandro Porrà, który odniósł się do nostalgii za Imperium Osmańskim i Turcją republikańską wśród mniejszości żydowskiej w Stambule. O codzienności w komunistycznej Czechosłowacji opowiedziała Lenka Krátká, a o konflikcie pamięci między Romami mieszkającymi w Słowacji a Słowakami Klara Kohoutová i Ondrej Ficeri. Część badaczy pokazała, jak ważne mogą okazać się źródła oral history w badaniach nad oporem społecznym – Samuel Herley i Tawa Ducheneaux w referacie „*Harmony and Disharmony: the Struggle for Freedom, Sovereignty, and Self-Determination Among Native American Voices of Wounded Knee*”, Uldis Neiburgs w wystąpieniu „*Resistance Movement in Latvia during World War II: Between Oral History, Social Memory, and Academic Research*”, Viviane A. Blatter w prezentacji na temat inicjatyw społecznych w drugiej połowie XX w., których celem była walka o włączenie osób niepełnosprawnych do szwajcarskiego systemu oświaty. W ostatnich referatach tego dnia Hasmik Grigoryan odniósł się do kształtowania pamięci o ludobójstwie w Armenii („*The Mechanisms of Intergenerational Transmission of Memory: Remembering the Armenian Genocide through Oral Stories*”), Dace Bula do społecznych konsekwencji powodzi w Rydze w latach 1969 i 2005 („*Narratives of Co-Habitation and Sudden Estrangement: Flooding Experience in the Lower Daugava Neighborhoods*”), Felicitas Söhner do badań z udziałem byłych wychowanków domów dla uczniów sprawiających trudności wychowawcze w NRD („*Professional Expertise and its Perspective to Youth Welfare of the GDR – To Classify Settings and Motives*”), Vinita Sinha do przemilczanych, utrwalonych w sztuce ludowej przesłanek świadczących o przemocy i dyskryminacji Hindusów z obszarów wiejskich („*Silent Stories in Art: An Extension of Oral Histories*”) i wreszcie Masaya Nemoto do biografii osób, które przeżyły bombardowania w Hiroszimie i Nagasaki, po czym wyemigrowały do Stanów Zjednoczonych („*Balancing Two Cultures: Lives of Atomic Bomb Survivors in the United States*”).

W ostatniej, szóstej, sesji Benjamin Ho i Kiang-Koh Lai Lin wymienili zalety płynące z angażowania uczniów w projekty z zakresu oral history: nabywanie umiejętności aktywnego słuchania oraz rozwój krytycznego myślenia i empatii. Alex T. Primm mówił z kolei o swoich doświadczeniach zebranych w trakcie prowadzenia zajęć z metodologii oral history w Hebei University of Science and Technology w Chinach. Na koniec garść ogólnych refleksji na temat uprawiania oral history przedstawiły Martha Norkunas („*A Life of Listening to Stories of Struggle and Meaning*”) i Indira Chowdhury („*How Listening Shaped Me as an Oral Historian: Some Reflections*”).

Oprócz wykładów i paneli tematycznych organizatorzy przewidzieli sesję posterową oraz pięć warsztatów: (1) „Many Voices versus Sounds of Silence: How Agreements (Can) Make a Difference”, (2) „Speaking the Same Language: How Data About Our Interviews Can Help Us at Every Stage of Our Projects and Make it Possible for Users to Discover Around the World”, (3) „Developing Untold Community

Oral History Collections (Community Oral History Collections Development Protocol)", (4) „Oral History for College and University Educators", (5) „«Tell Me Your Story!» Use of Adaptive Oral History in Reminiscence Work amongst the Elderly". Nie zabrakło również programu kulturalnego i networkingu – wyświetlono pięć filmów dokumentalnych produkcji amerykańskiej, australijskiej, brazylijskiej, brytyjskiej i singapurskiej oraz udostępniono uczestnikom pokój do rozmów w wirtualnych kuliach. Kolejna, XXII konferencja IOHA, odbędzie w Rio de Janeiro w 2023 r.